

Zagate in nevarnost transhumanistične ideologije

Transhumanizem je pojav, ki je v zadnjih letih vzbudil širše zanimanje, čeprav njegova brada ni ravno kratka. Sam izraz se nanaša na razmeroma raznoliko množico razumevanj in usmeritev, zaradi česar ga je kot celoto težko podrobneje opredeliti. Na splošno lahko rečemo, da transhumanisti verjamejo, da lahko s pomočjo sodobne znanosti, tehnologije in farmakologije dosežemo pomembno »izpopolnitev« (ang. *enhancement*) človeka in da je ta »izpopolnitev« nekaj dobrega. Vendar pa se (transhumanisti) ločijo po tem, kako si predstavljajo to izpopolnitev, h kakšnemu izboljšanju stremijo itd. Obstaja tudi krščanski transhumanizem, ki dopušča postopke, ki naj bi bili v skladu s krščansko vero in etiko. Ob tem lahko omenimo, da je že samo krščanstvo v določenem smislu zelo stara oblika »transhumanizma«, saj bo človek v nebesih neznansko in nepredstavljivo presegel človeka na zemlji. Vendar šele v nebesih, ne na zemlji. Poanta sodobnih transhumanistov pa je, da se to lahko zgodi že na tem svetu in to brez božje pomoči. Takšne oblike transhumanizma niso v skladu ne s krščansko vero ne z ostalimi svetovnimi religijami, vendar one prevladujejo in v nadaljevanju bom imel z besedo transhumanizem v mislih te oblike - lahko jih imenujemo radikalni transhumanizem. Podlaga radikalnega transhumanizma je naturalistično razumevanje človeka in stvarstva, ki ne upošteva njunih nadnaravnih vidikov, ustvarjenosti in presežnosti; človeka pojmuje kot razpoložljiv predmet, ki ga s pomočjo znanosti in tehnologije lahko spreminjamo po lastnih željah. Pri takih oblikah transhumanizma gre za človekovo zavzemanje položaja, ki po krščanskem razumevanju pripada Bogu/Stvarniku. V tem smislu gre za malikovanje človeka, saj se človek postavi na mesto Boga. Radikalni transhumanizem po eni strani človeka torej prepovečuje, zanimivo pa je, da mnogi transhumanisti po drugi strani človeka zametujejo in razvrednotijo, saj težijo k njegovemu preseganju in je njihov cilj, da človeka zamenja bitje, ki bo od človeka boljše, kakovostnejše, večvredno, superiornejše. Nekateri za to obliko transhumanizma uporabljajo izraz posthumanizem. Primer posthumanizma potrjuje staro resnico, da kdor človeka prepovečuje, ga v resnici ne spoštuje in človeštvo potiska na pot pogube in (samo)razvrednotenja.

Nekatere ideje transhumanistov so za sedaj tako rekoč znanstvena fantastika. Med take zamisli spadajo ideje o nastopu superinteligence, ki bo neizmerno preseгла človeško inteligenco. Kljub osupljivemu razvoju umetne inteligence in dosežkom na tem področju, ki so zares impresivni, nihče nima resnične znanstvene predstave, kako izdelati umetno inteligenco, ki ne bo zgolj enostransko sposobna, ampak splošna, tako kot je človeška, in ki bo zmožna tistega, kar pri človeku imenujemo zdrava pamet, intuicija in abdukcija. Slednja je vrsta sklepanja, ki ni niti dedukcija niti indukcija, sistemi umetne inteligence, ki jih poznamo, pa temeljijo na dedukciji in indukciji (tudi statistika je v osnovi indukcija). V literaturi najdemo prepričljive razloge proti verjetnosti nastopa človeku podobne umetne

intelligence in superintelligence: opozorila, da so se v preteklosti stalno pojavljale napovedi o (skorajšnjem) razvitju človeku podobne umetne intelligence in superintelligence, ki so vedno znova ostajale neuresničene in se izkazale za neutemeljene; argumente na podlagi filozofske antropologije in fenomenologije: za človeku podobno inteligenco je potrebno živeto človeško telo, umetna inteligenca bo človeški lahko podobna šele takrat, ko bo imela telo, ki bo dovolj podobno živetemu človeškemu telesu; celostna narava (*Gestalt*) človeške kognicije, ki je znanstveno predstavljiva umetna inteligenca ni zmožna; kontekstualna in partikularna narava intelligence; formalni (matematično-logični) dokazi, da je sistem človeške intelligence preveč kompleksen, da bi bil človek zanj sposoben izdelati ustrezen matematični model, ki je potreben za oblikovanje človeku podobne umetne intelligence in superintelligence. Napovedi o preseganju človeka na način nastopa superintelligence so torej znanstveno in filozofsko na trhlih nogah.

Vendar pa poleg omenjenih transhumanističnih fantastičnih zamisli obstajajo oblike transhumanističnega delovanja, ki so že povsem možne in izvedljive. Takšna je liberalna evgenika. Ta izraz označuje posege v genom nerojenega z namenom, da bi izboljšali sposobnosti rojene osebe (na račun drugih), na primer matematične (na račun atletskih). Jürgen Habermas je prepričljivo pokazal, kako škodljiva je lahko liberalna evgenika za svobodno demokracijo, ki temelji na vzajemnem spoštovanju državljanov kot svobodnih in avtonomnih osebosti. Posegi v nerojenega bi zasejali dvom v avtonomnost in pristnost poseganca tako pri drugih kot pri njem samem, kar pa spodkopava sam temelj svobodne demokracije. Vsekakor mora imeti človek možnost reči »Ne!« takim posegom, če ne želimo, da sta pod vprašaj postavljeni njegova avtonomnost in pristnost, te možnosti pa nerojeni nima. Primer liberalne evgenike nas opozori še na en problem transhumanizma, ki je, da v njegovem miselnem in doživljajskem obzorju že omenjena vrednota pristnosti postane nesmiselna, kar pa je spet v nasprotju z etiko sodobne zahodne družbe, v kateri je vrednota pristnosti osrednja vrednota, pravica *biti to, kar si*, pa neodtujljiva pravica vsakega posameznika in ena središčnih vrednot zahodne svobodne demokracije. Tu lahko opazimo neskladnost stališča nekaterih pristašev liberalne evgenike. Njeni sedanji zagovorniki so, tako kot to praviloma velja za transhumaniste, v znatnem številu zagovorniki liberalne demokracije in celo libertarizma, po drugi strani pa liberalna evgenika spodkopava same temelje prav te liberalne demokracije, ki jo zagovarjajo.

Med »dobrinami«, ki jih obljublajo zagovorniki transhumanizma, sta tudi izločitev trpljenja in celo nesmrtnost. Toda kaj naj bi te besede sploh pomenile? Človeško življenje brez vsakršnega trpljenja, kaj naj bi to bilo? Recimo, da še nekako razumemo izločitev fizičnega trpljenja. Vendar to še zdaleč ne pomeni rešitev vseh človekovih težav in z njimi povezanega trpljenja. Čim malce resneje razmislimo o tem, kaj naj bi »življenje brez trpljenja« dejansko pomenilo, bolj ko se trudimo to razumeti, bolj nam postaja jasno, da gre za prazno govoričenje, saj je človeško življenje, v katerem je odsotno vsakršno trpljenje, za nas popolnoma nepredstavljivo, če ostajamo v okvirih nepreseženega. Takšno prazno govoričenje pa je značilnost ideološkega govora, ker kaže na to, da je govorjenje nepresežnega ali naturalističnega transhumanizma o izločitvi trpljenja ideologija, saj se samo zdi, da to govorjenje nekaj pomeni, dejansko pa ne pomeni nič, ampak je govorjenje v prazno, nesmiselno blebetanje, *idle talk*, kot pravijo v angleščini.

Glede nesmrtnosti: vsekakor si ne moremo predstavljati človeškega življenja, za katerega ne bi bilo možno, da bi se prenehalo. Lahko si nekako predstavljamo, da bi praktično v neskončnost podaljševali človeško življenje, da pa bi izključili vsako možnost njegove prekinitve, to je za nas nepredstavljivo. Ker se človek celo v skrajnem primeru stalnega

podaljševanja življenja ne bi mogel izogniti možnosti smrti, to pomeni, da se tudi v tem primeru ne bi izognil izzivom smrti: njeni skrivnostnosti, vprašanjem o njeni funkciji, smislu ali namenu, in tudi strahu pred njo. Smrt bi ostala skrivnost in pomembna za ovrednotenje posameznikovega življenja. Ali bi permanentno podaljševanje življenja res kaj odvzelo veljavnosti stare modrosti, da sodbo o tem, ali je bilo življenje posameznega človeka dobro ali slabo, lahko utemeljeno podamo šele takrat, ko ta človek umre?

Kot sem že omenil, transhumanisti obljublajo »raj« na zemlji, ki bi ga uresničil človek sam, brez Boga. To pa je nevarna ideja. O tem pričajo izkušnje s takšnimi obljubami in poskusi njihove uresničitve. Predvsem pa je to s krščanskega vidika grešna zamisel, ki kaže na greh napuha in malikovanje. Cilj radikalnega transhumanizma je »osvoboditi« človeka vseh omejitev, za kar je treba odstraniti trpljenje, smrt in Boga. Tudi v tem oziru je transhumanizem v nasprotju s svetovnimi religijami, saj, kot je opozoril p. dr. Mari Osredkar, te učijo ravno nasprotno, da človek lahko doseže krepostnost in dobro samo s tem, da se omeji in sprejme svojo omejenost. Pot dobrega in kreposti je pot ponižnosti in askeze, telesne in duhovne. Ker Bog predstavlja temeljno in absolutno omejitev človeka, povsem logično izhaja, da si morajo vsi tisti, ki želijo človeka osvoboditi vseh omejitev, prizadevati, če so dosledni, za izločitev Boga.

Za sklep naj svoje razmišljanje strnem v nekaj ugotovitev. Transhumanizem ni niti poglobljena filozofija niti znanost. Svojih trditev transhumanisti ne utemeljijo kakovostno niti znanstveno, niti filozofsko, niti teološko. To kaže, da je transhumanizem ideologija in da je izpolnitev njegovih obljub malo verjetna. Kar pa še ne pomeni, da ni nevaren, prav nasprotno. Sledenje vrednotam in pogledom transhumanistov ima škodljive posledice. Ta ideologija se namreč napaja pri dosežkih sodobne znanosti in tehnologije, s katerimi spodbuja človeški napuh in domišljijo ter ju izrablja, skupaj z raznimi zamerami in negativnimi čustvi, ki se nabirajo v človeku zaradi njegovih omejitev, neenakosti, različnih sposobnosti in darov, tekmovalnosti, zavisti, pohlepnosti, trpljenja, raznih krivic, upiranja in nasprotovanja Bogu itd. Od tega imajo mnogi razne koristi, tako finančne kot politične. Radikalne oblike transhumanizma moramo kristjani vsekakor utemeljeno zavriniti in jih razkrinkavati v pojavih, v katerih so prisotni. To nam nalagajo naša vera, etična in demokratična usmerjenost ter konec koncev zdrava pamet. Da bi se uspešno kosali s transhumanizmom, moramo imeti ne le srce na pravem mestu, ampak tudi ustrezno znanje. V tem vidim enega od dobrih razlogov za izid te številke.

prof. dr. Bojan Žalec